

**Zondag 7 april 2019, vijfde zondag van de Veertig Dagen,
Pauluskerk, 10.30 uur**

lezing Oude Testament: Jesaja 58: 1 - 10

lezingen Nieuwe Testament:

- Filippenzen 3: 7 - 14
- Lucas 20: 9 - 19

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Herbergzaam. Daarover vanmorgen. Herbergzaam. In het woordenboek lees ik, dat herbergzaam twee dingen betekent: bewoonbaar en gastvrij. Bewoonbaar en gastvrij. Ik weet niet hoe het jullie vergaat, maar hoe graag zou je dat niet willen, dat onze wereld dat was: bewoonbaar en gastvrij ! Dat die oude bijbelse beelden van de aarde als een bewoonbare en gastvrije tuin voor mens, dier en plant om in te wonen en te gedijen werkelijkheid zouden zijn. Of op zijn minst zouden worden. Hoeveel mensen op aarde hebben juist niet het gevoel, dat de wereld dat nou net niet is: bewoonbaar en gastvrij voor hen en voor dier en plant. Dat geldt niet alleen de 66 miljoen vluchtelingen op aarde. Dat geldt ook heel veel mensen, die niet hoeven vluchten. Zij voelen zich niet thuis in hun eigen samenlevingen. Omdat zij die niet langer ervaren als van hen. Als bewoonbaar en gastvrij voor hen. Dat geldt niet alleen voor de mensen die dak- en thuisloos zijn of zonder verblijfspapieren. Het geldt veel breder. Hoeveel mensen hebben niet een gevoel juist van onherbergzaamheid: ouderen in de zorg, die geen tijd meer voor hen heeft, mensen die arm, moe en ziek zijn en veel eerder dood gaan dan anderen, mensen die verward zijn, maar op straat worden gezet onder het motto van de zelfredzaamheid, mensen die in de cel hebben gezeten, maar het zelf moeten doen, zonder enige vorm van begeleiding door de reclassering. We waren nog nooit zo rijk met elkaar en toch zo enorm veel misstanden en onbehagen. Volgens de schrijver Pankaj Mishra leven wij in een "age of anger". Een tijd van boosheid. Zoveel mensen boos, omdat zij zich niet gezien voelen door de politiek. Zoveel mensen boos op hun regeringen, omdat die niet weten hoe je met vluchtelingen en vreemdelingen moet omgaan. Zoveel mensen boos op hun overheden, omdat die hen niet beschermen tegen de enorme macht van de grote, transnationale ondernemingen. Mishra heeft een punt, lijkt me. De leider van Forum voor Democratie, Thierry Baudet, heeft ook zo zijn verklaring. Volgens hem komt alle ellende voort uit wat hij noemt "oikofobie". Dat betekent zoiets als "angst of vrees voor het eigen huis". De elite, aan wie Baudet de oorlog heeft verklaard, lijkt volgens hem aan

ernstige vormen van "vreemdgaan". Omdat voor die elite alles wat van buiten komt, goed is: vrije economie en handel op wereldschaal, massa-import van gastarbeiders en vluchtelingen en moderne kunst. Volgens Baudet zijn de elites van onze samenlevingen de "bevuilers van het eigen nest". Daar gaan we weer. Weer dat verheerlijken van eigen bloed en eigen bodem, alsof we dat niet allemaal gehad hadden. Maar los daarvan, Baudet zit er naast, volgens mij, met die oikofobie. Het echte probleem van onze samenlevingen komt niet van buiten. Het komt van binnen. Oorzaak ? Vooral de enorme en groeiende ongelijkheid tussen mensen. Niet alleen als het gaat om geld. Ook als het gaat om gezondheid, zorg, goed betaald werk en gelijke kansen op een betere toekomst. Als wij mensen het gevoel zouden hebben, dat ons eigen huis op orde was en bewoonbaar en gastvrij voor ons allemaal, zouden wij veel meer van dat vreemde kunnen hebben en er veel meer ontspannen mee omgaan. Juist omdat dat dat eigen huis niet op orde is, voelen we al dat vreemde als een grote en de zoveelste bedreiging. Onherbergzaam, zo ervaren grote groepen Nederlanders en Europeanen steeds meer hun eigen land en huis.

Tegen de achtergrond van dit alles, van de onhergzaamheid van nu voor zoveel mensen in onze samenlevingen, wil ik vanmorgen de bijbelse teksten, die wij daarnet hoorden, laten spreken. Die felle aanklacht van Jesaja tegen de orde van zijn tijd: "Is vasten niet: je brood delen met de hongerige, onderdak bieden aan armen zonder huis, iemand kleden die naakt rondloopt, je bekommeren om je medemensen ?" En de eveneens felle aanklacht van Jezus tegen de orde van zijn tijd uit Lucas: "Toen zij hem zagen, de wijngaardeniers, overlegden zij met elkaar en zeiden: Hij is de erfgenaam. Laten wij Hem doden, dat de erfenis van ons wordt. En zij wierpen hem de wijngaard uit en doodden hem". En die richtinggevende tekst, vol hoop, van Paulus: "Ik wil delen in zijn lijden en aan hem gelijk worden in de dood, in de hoop misschien zelf ook uit de dood op te staan". Het zijn donkere tijden, ja. Het zijn onherbergzame tijden voor zoveel mensen onder ons, ja. En de grote vraag van vanmorgen is deze: "hoe worden wij, hier en nu, werkelijk erfgenamen van die oude bijbelse beelden van bewoonbaarheid en gastvrijheid voor allen ? Hoe worden wij bewerkers van herbergzaamheid, hier en nu ? Een antwoord op die vragen vanmorgen in drie blokjes.

Eén. "Wanneer je het juk van de onderdrukking uitbant, de beschuldigende vinger en de kwaadsprekerij, wanneer je de hongerige schenkt wat je zelf nodig hebt en de verdrukte gul onthaalt, dan zal je licht in het donker schijnen", hoorden we daarnet in Jesaja. Wie denkt, dat het in de bijbel alleen draait om je eigen persoonlijke zielenheil, heeft het mis. De kern van de bijbel is altijd sociaal. Geloven in de God van de bijbel staat nooit op zichzelf. Geloven is alleen werkelijk

geloven, als het ook fundamenteel positief uitwerkt op de verhoudingen in de samenleving. En dus ook op het heil van anderen dan jijzelf. De tekst uit Jesaja klinkt in de samenleving van na de ballingschap, na de terugkeer van delen van het Joodse volk uit Babylon. En de verwachtingen zijn hooggespannen. De mensen hopen op iets nieuws, op een nieuwe tijd, op een nieuwe samenleving, gebaseerd op recht en gerechtigheid voor allen. Zou dat gaan gebeuren, zou dat nu gaan lukken ? Het was immers door God beloofd, dat "Sion spoedig getroost en hersteld zou worden" !? Jesaja legt in felle taal en in felle beelden de vinger op de wonde plek. Van die belofte is nog steeds niets terecht gekomen. Niets nieuws onder de zon. De machthebbers, religieus en politiek, denken vooral aan zichzelf. Macht is heerlijk, zeker als je het inzet voor het gewin en het behoud van je eigen groep. Als je daarvoor grote groepen mensen in de samenleving arm en klein moet houden, so what. Zo werkt dat nou eenmaal, voor zulke lui ! Van hetzelfde laken een pak de gelijkenis van Jezus in Lucas. In die gelijkenis richt Jezus zijn kritiek vooral op de machthebbers van toen, de hogepriesters en schriftgeleerden met hun oudsten. Ook daar hetzelfde beeld. Macht die wordt misbruikt ten eigen bate, in collaboratie met de Romeinse bezetters. En gewone mensen die gebukt gaan onder armoede, schulden en uitbuiting. Misschien is de grote kracht van de bijbel, zowel in Oude als Nieuwe Testament, wel hierin gelegen. Niet zozeer in de kritiek op de onrechtmatige praktijken van godsdienst en maatschappij. Want die is in de kern steeds dezelfde: je mag niet groepen mensen de toegang versperren tot die dingen die je voor je eigen bestaan van belang acht. Maar veeleer nog in die eeuwenlang en met grote kracht volgehouden hardnekkigheid: een samenleving kan van Godswege geen samenleving zijn, als ook maar één mens of één groep daaraan niet waardig kan deelnemen en er dus geen recht en gerechtigheid wordt gerealiseerd voor allen die van die samenleving deel uitmaken. En dus vanuit die oude bijbel een groot appel, op ons allemaal, hier en nu: er is werk aan de winkel van God, lieve mensen. Kom op ! Iedereen moet kunnen meedoen. Of dacht je soms, dat dat al het geval was, nu, in onze samenleving ?! Het gaat om herbergzaamheid voor allen. Dat is het grote bijbelse punt. En wie daaraan wil bijdragen, is het waard erfgenaam genoemd te worden van alles waar God in de bijbel voor staat !

Twee. Maar hoe doe je dat ? En vooral ook hoe houd je het vol ? En dan niet verbeten of cynisch. Maar met vreugde en met goede moed. Hoe vaak gaat niet over die vraag, ook in de onderlinge gesprekken tussen ons. Ja, maar het zijn zulke donkere tijden, nu. Er gebeurt op dit moment zoveel waar ik het niet mee eens ben, waar ik me grote zorgen over maak. Wat moeten we nu doen en hoe houden we het vol ? Juist daarover,

volgens mij, gaat die wonderlijke tekst van Paulus uit Filippenzen. Met zinnen als deze, die zo moeilijk zijn te peilen: "Ik wil Christus kennen en de kracht van zijn opstanding ervaren, ik wil delen in zijn lijden en aan hem gelijk worden in zijn dood, in de hoop ook zèlf uit de dood op te staan". Opstanding uit de dood. Dat is leven vanuit de mogelijkheid van opstanding voor ons allemaal. Dat is Paulus' antwoord op de vraag: hoe houd je het vol, juist in donkere tijden? In Jezus, die Paulus tot in zijn diepste vezels heeft geraakt, in zijn bijzondere manier van doen en laten, in zijn bijzondere inzet voor godsdienst en samenleving, vooral voor de mensen die er zogenaamd niet toe doen, heeft Paulus iets ontdekt, dat, volgens hem, een onverwoestbaar fundament biedt voor ons allemaal om het vol te houden, juist in donkere tijden. Lijden, sterven en opstanding noemt Paulus dat, dat fundament. Lijden en sterven: Jezus kiest uiteindelijk en altijd weer voor dienstbaarheid aan anderen, aan het geheel. Zo'n houding, zo'n inzet leiden, in tegenstelling tot wat vele mensen denken, niet tot minder leven, dood, maar tot meer en nieuw: opstanding. Dat is wat Paulus bij Jezus heeft gezien. Dat was de blikseminslag van zijn bekering. Mijn samenleving, de mensen om mij heen, zij gedijen alleen, als ik mijn leven, mijn mogelijkheden, mijn kracht, mijn energie, mijn creativiteit dienstbaar maak aan iets dat groter is dan ikzelf. Wij moeten af van dat allesbeheersende idee, dat zo diep in onze haarvaten zit, dat ik een individu zou zijn, mijzelf genoeg. Al onze oerverhalen, van Robinson Crusoe, zelfs de bijbel, met Adam, gaan uit van het idee, dat alles met één mens zou zijn begonnen. Wat een idiote gedachte, eigenlijk. Wie ons mensen ook maar een paar ogenblikken gade slaat, weet, dat wij sociale wezens zijn, door en door. Geen individuen. En dat sociale is geen zwakte van ons, maar juist onze kracht. En dus: waar jij geeft, waar jij uitdeelt, aan anderen, dienstbaar aan het geheel, ontstaat nooit minder, maar altijd meer. Liefde, aandacht, mededogen, warmte, ruimte, waar die gegeven worden en niet genomen gedijen mensen, gedijen dieren, gedijen planten, gedijs de hele aarde, jijzelf inclus. Dát is wat Paulus bij Jezus heeft gezien als bij geen ander. Dat voor hem zo fundamentele levensprincipe probeert hij met ons te delen in de tekst van vanmorgen. Daarop vertrouwt hij, ook in donkere tijden. Weet, dat het zo onder mensen en bij jouzelf werkt, uiteindelijk, zegt Paulus. Dan houd je het vol.

Drie. Het gaat om een herbergzame aarde en die bereik je via de weg van lijden, dood en opstanding. Wat staat ons vanuit die dubbele bijbelse grondinzet nu te doen? Laten we vanmorgen maar eens tegen elkaar zeggen, dat het gaat om twee dingen. Om twee vormen van de bijzondere kunst van de herbergzaamheid, zou je kunnen zeggen. Allereerst ons oefenen

in de kunst van de hoop. Ernst Bloch laat ons in zijn grote boek "Das Prinzip Hoffnung" zien, dat alleen onze gevoelens van hoop en verwachting ons kunnen aansporen geen genoegen te nemen met de status quo van onherbergzaamheid en ongelijkheid. "Het gaat erom opnieuw te leren hopen, want de hartstocht van de hoop maakt ons mensen breder in plaats van smaller", zegt Bloch. Hoop is geen soft concept. Hoop is bittere noodzaak. Hoop doet je in verzet komen en niet langer instemmen met de gang van zaken van nu, in Den Haag of daarbuiten. Zonder hoop gebeurt er niets. Het tweede is ons oefenen in de kunst van wat Hannah Arendt noemt "amor mundi", de liefde tot de wereld. Wij zijn zo gewend bijna heel onze samenleving te zien in termen van privé-bezit en privé-belang. Ja, wat is er in ons leven zo langzamerhand niet geprivatiseerd?! Voor Arendt zijn dat allemaal vormen van wat zij noemt "wereldloosheid". Het gaat in onze tijd om de herontdekking van de wereld. Het gaat erom, dat wij die wereld weer terug geven aan ons allemaal. Wij kunnen het ons helemaal niet permitteren de wereld, de aarde, onze samenleving, onszelf over te laten aan groot bedrijfsleven en overheid. De aarde, de wereld, onze samenleving, zij worden alleen maar bewoonbaar en gastvrij, als zij weer voorwerp worden en blijven van onze voortdurende aandacht, van onze voortdurende betrokkenheid, van ons voortdurende gesprek over hoe het ermee verder moet. Het lijkt mij daarom een goed idee, als wij hier in de Pauluskerk, samen met anderen, met een zekere regelmaat het gesprek voeren over de "staat van de stad" en van daaruit in actie komen voor Rotterdam, herbergzaam voor allen. Het koor zingt zo dit lied: "Hij zal u beschutten met zijn vleugels, onder zijn vleugels zult u de toevlucht nemen, zijn trouw is een schild en een pantser". Over herbergzaamheid gesproken. Alle eigenschappen van God zijn evenzovele uitnodigingen aan ons allemaal om zo te zijn en zo te doen. Elkaar beschutten en beschermen, herbergzaamheid, juist in deze donkere tijden. Wie dat doet, kan zich erfgenaam van God weten. Daarom gaat het, bijbels gesproken, en om niks anders. Amen.

D.J. Couvée, Pauluskerk, Rotterdam, 7 april 2019